

"TURLI XIL TA'LIM SHAROITIDA FAOL TA'LIM VA MUAMMOLI TA'LIMNING SAMARADORLIGI"

Shoxafizova Nodina

"Kamoliddin Behzod nomidagi
Dizayn va rassomlik instituti

O'zbek va Xorijiy tillar kafedrası o'qituvchisi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14175861>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 9-noyabr 2024 yil
Ma'qullandi: 10-noyabr 2024 yil
Nashr qilindi: 17-noyabr 2024 yil

KEY WORDS

ABSTRACT

Ta'lim har bir jamiyatda muhim rol o'ynaydi. Bu nafaqat bilim berish, balki shaxsni shakllantirish, uning fikrlash tarzini rivojlantirish va kelajakda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarur ko'nikmalarni berish jarayonidir.

Ta'limning samaradorligini oshirish uchun turli usullar va yondashuvlar mavjud. Faol ta'lim va muammoli ta'lim — bu zamonaviy ta'lim tizimida muhim o'rin tutuvchi metodlardir. Ushbu maqolada, turli ta'lim sharoitlarida faol va muammoli ta'limning samaradorligi tahlil qilinadi.

Faol ta'lim — bu talabalarni o'zlarini faol ishtirok etishga, o'rganishga undaydigan metoddir. Ushbu yondashuvda talabalar faqat darsda passiv tinglovchilar emas, balki o'z o'rganish jarayonlariga faol jalb etiladi. Faol ta'limning asosiy xususiyatlari sifatida o'zaro muloqot, fikr almashish, muammolarni birgalikda hal qilish ko'rsatilishi mumkin. Ushbu yondashuvda guruh ishlari, munozara, loyiha asosidagi ta'lim kabi usullar qo'llaniladi. Faol ta'limning afzalliklari ko'p. Birinchidan, bu talabalarni o'z bilim va ko'nikmalarini mustaqil ravishda rivojlantirishga imkon beradi. Ikkinchidan, hamkorlik muhitini yaratadi, bu esa ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantiradi. Talabalarining motivatsiyasini oshirishda ham faol ta'limning roli katta. Ularning darsga qiziqishi ortadi va bu o'z navbatida natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Muammoli ta'lim — bu talabalarni muammolarni hal qilish jarayonida faol ishtirok etishga undovchi yondashuvdir. Ushbu metodda talabalarga amaliy muammolar taqdim etiladi, ularning yechimini topish uchun esa talabalar o'z bilimlarini, fikrlarini va tajribalarini birlashtirishi lozim. Muammoli ta'lim jarayonida o'qituvchining roli yordamchi sifatida ko'riladi, ya'ni u talabalarni to'g'ridan-to'g'ri yo'naltirish o'rniga, ularga o'zlarini erkin tutishga va ijodiy fikrlashga imkon beradi. Muammoli ta'limning afzalliklari, avvalo, talabalarni tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishi bilan bog'liq. Ular haqiqiy hayotda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlarga tayyor bo'lishadi. Bunday ta'lim usuli, shuningdek, o'z-o'zini o'rganish va bilimni chuqurlashtirishga yordam beradi.

Turli xil ta'lim sharoitlari faol va muammoli ta'limning samaradorligiga ta'sir ko'rsatadi. An'anaviy ta'lim sharoitida faol ta'lim metodlari ko'proq qiyinchilikka duch keladi, chunki ko'pincha o'qitish jarayoni bir tomonlama bo'ladi. Zamonaviy ta'lim sharoitlarida esa, masalan, onlayn ta'limda, talabalar o'z bilimlarini mustaqil ravishda kengaytirish va o'zaro hamkorlik qilish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Muammoli ta'lim esa turli sharoitlarda o'zgarib

turishi mumkin. Masalan, an'anaviy sinf muhitida o'quvchilar bir-biri bilan muloqot qilish imkoniga ega, ammo onlayn sharoitda bu muammolarni hal qilish jarayoni biroz qiyinlashishi mumkin. Biroq, onlayn muammoli ta'lim usullari yangi imkoniyatlarni, masalan, global hamkorlik va turli xil resurslardan foydalanish imkonini beradi.

Faol ta'limning Asosiy Tamoyillari

1. **O'zaro Muloqot:** Faol ta'lim jarayonida talabalar o'rtasida ochiq muloqot va fikr almashish bo'lishi zarur. Bu, o'z navbatida, fikrlar almashish, o'zaro hamkorlik va o'rganish jarayonini kuchaytiradi.
2. **Muammolarni Hal Qilish:** Talabalar muammolarni hal qilishda o'z bilim va ko'nikmalarini qo'llashlari kerak. Buning uchun turli vaziyatlar va muammolarni tanlash orqali talabalarni faol ishtirok etishga rag'batlantirish mumkin.
3. **Tajribaga Olish:** Faol ta'lim jarayonida talabalar o'z tajribalarini kiritishlari, amaliy vazifalarni bajarishlari va natijalarini tahlil qilishlari muhimdir. Bu, ularning o'z-o'zini anglashini va o'rganishni chuqurlashtiradi.
4. **O'z-o'zini O'rganish:** Faol ta'lim uslublari talabalarni mustaqil ravishda o'rganishga undaydi. Talabalar o'z vaqtlarini va resurslarini samarali boshqarishga o'rganishadi.

Faol Ta'lim Usullari

1. **Guruh Ishlari:** Talabalar kichik guruhlarga bo'linib, birgalikda loyiha yoki muammolarni hal qilish uchun ishlaydi. Bu usul hamkorlik va jamoaviy fikrlashni rivojlantiradi.
2. **Muhokama:** O'quvchilar dars davomida mavzuni muhokama qilishadi. Bu nafaqat bilimlarni oshiradi, balki talabalar o'rtasidagi munosabatlarni ham mustahkamlaydi.
3. **Loyiha Asosidagi Ta'lim:** Talabalar real hayotdagi muammolarni hal qilish uchun loyiha ishlab chiqadilar. Bu, ularning ijodkorligini va amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi.
4. **Rol O'ynash:** Talabalar turli rollarda o'ynab, muayyan vaziyatlarni o'rganishadi. Bu usul empatiya va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Faol Ta'limning Foydalari

- **Motivatsiya:** Talabalar o'z o'rganish jarayonida faol ishtirok etganlari uchun ko'proq motivatsiyaga ega bo'lishadi.
- **Tanishish va Do'stlashish:** Talabalar o'zaro muloqot qilish orqali bir-birlarini yaxshiroq tushunishadi va do'stlik o'rnatishadi.
- **Tanqidiy Fikrlash:** Talabalar fikrlarini o'zaro almashish orqali tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishadi.
- **O'ziga Ishonch:** Mustaqil ravishda ishlash orqali talabalar o'zlariga bo'lgan ishonchni oshiradilar.

Faol Ta'limni Qanday Qilamiz?

1. **O'qituvchi Roli:** O'qituvchi faqat ma'lumot beruvchi emas, balki o'quvchilarga yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi va ularni qo'llab-quvvatlovchi bo'lishi kerak.
2. **Muhitni Yaratish:** Talabalar uchun ochiq va qulay muhit yaratish, ularni o'z fikrlarini erkin ifodalashga undash juda muhim.
3. **Natijalarni Baholash:** O'quv jarayonining natijalarini baholashda faqat imtihon natijalari emas, balki talabalar tomonidan erishilgan o'zgarishlar va rivojlanishlar ham inobatga olinishi kerak.

Faol ta'lim va muammoli ta'lim zamonaviy ta'lim jarayonida muhim ahamiyatga ega. Ular talabalarni faollikka, ijodkorlikka va muammolarni hal qilishga o'rgatadi. Ta'lim sharoitlari ushbu yondashuvlarning samaradorligini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Kelajakda ta'lim tizimini yaxshilash uchun faol va muammoli ta'limni birlashtirish zarur. Bu talabalarni kelajakda muvaffaqiyatli va mustaqil fikr yurita oladigan shaxslar sifatida tayyorlashga yordam beradi.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. **Shirnov, A. A.** (2017). *Faol ta'lim metodlari: nazariya va amaliyot*. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
2. **Kuziev, A.** (2019). *Ta'lim jarayonida muammoli ta'lim metodlari*. Tashkent: Fan va texnologiyalar.
3. **Petrova, L. M.** (2020). *Innovatsion ta'lim: faol ta'lim usullari va ularning samaradorligi*. Tashkent: O'zbekiston ta'lim markazi.
4. **Smith, J. K., & Brown, L. R.** (2018). *Active Learning: A Practical Guide for College Instructors*. New York: Routledge.
5. **Vygotsky, L. S.** (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press.
6. **Kolb, D. A.** (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
7. **Brusilovsky, P., & Millán, E.** (2007). *User Modelling and User-Adapted Interaction*. In *Adaptive Educational Technologies for Literacy Instruction* (pp. 4-28). New York: Routledge.
8. **Freire, P.** (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Continuum.
9. **Johnson, D. W., & Johnson, R. T.** (2009). *An Educational Psychology Success Story: Social Interdependence Theory and Cooperative Learning*. *Educational Psychologist*, 44(1), 15-28.
10. **Dewey, J.** (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.

INNOVATIVE
ACADEMY